

Warszawa, 8 grudnia 2005 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Prof. dr hab. Andrzej ZOLL

RPO-513066-05-XI

00-090 Warszawa Tel. centr. 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 827 64 53

Pan Profesor
Michał Seweryński
Minister Edukacji i Nauki

Uprzejmie dziękuję Panu Ministrowi za przybycie na seminarium poświęcone prawom maturzystów, które odbyło się w moim Biurze w dniu 1 grudnia br. oraz za czynny udział w dyskusji obywatelskiej, jaka wywiązała się na tle problemów ujawnionych w skargach wpływających do mnie po przeprowadzeniu „nowej” matury.

Z punktu widzenia Rzecznika Praw Obywatelskich do kwestii, których rozwiązanie jest szczególnie pilnie z uwagi na gwarancje konstytucyjne należą:

- prawo do odwoływania się (określenie procedury odwoławczej od działań o charakterze administracyjnym w przebiegu matury i jasny zapis o kognicji sądu administracyjnego w tym zakresie),
- wprowadzenie procedur umożliwiających dochodzenie prawa do sprawiedliwej oceny w przypadkach błędów i zaniedbań egzaminatorów (potrzebę taką dokumentują materiały załączonej sprawy),
- prawo do udostępnienia kserokopii swojej pracy dla maturzystów, którzy chcą przedstawić zastrzeżenia odnośnie do przebiegu matury lub uzyskanej oceny,
- zweryfikowanie przepisów o uprawnieniach osób o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Regulacje dotyczące ich szczególnych uprawnień nie mogą być zapisane w Komunikacie CKE, gdyż nie jest on źródłem prawa (powinien on natomiast regulować precyzyjnie kwestie organizacyjne).

Na podstawie art. 16 ust. 1 oraz art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147) uprzejmie proszę o stanowisko Pana Ministra oraz informację o kierunku i założeniach prac legislacyjnych.

Załącznik

/-/

Nowa Matura – prawa Zdających seminarium w dniu 1 XII 2005 r

1. **Prawo do informacji (kserowanie arkuszy egzaminacyjnych)**
2. **Prawo odwołania się od decyzji dyrektora okręgowej komisji egzaminacyjnej w sprawach zastrzeżeń uczniów do przebiegu egzaminu**
3. **Unieważnienie egzaminu - uprawnienia proceduralne zdających**
4. **Możliwość (procedura i zakres) badania skargi w sprawie oceniania**
5. **Regulacje dotyczące uprawnień uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi**

Do BRPO wpłynęło kilkadziesiąt skarg dotyczących tzw. nowej matury.

Warto podkreślić, iż większość - zwłaszcza dotyczące uzyskanych ocen - uznano za bezpodstawne, jako że ocenianie nie jest czynnością administracyjną i ocenianie może podlegać jedynie nadzorowi pedagogicznemu.

[- postanowienie NSA z 24 lutego 2000 r. I S.A. 1428/99: „Egzamin dojrzałości to forma komisyjnej oceny poziomu wykształcenia ...przyjąć należy, że oceny otrzymywane z poszczególnych przedmiotów egzaminu dojrzałości tak pisemnego jak i ustnego nie są decyzjami administracyjnymi”].

[§ 95 rozporządzenia MENiS z 7 września 2004 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania.... Dz.U. Nr 199, poz. 2046 ze zm.stanowi, że prace oceniają egzaminatorzy, a wyniki ustala komisja okręgowa na podstawie ocenionych przez egzaminatorów arkuszy egzaminacyjnych]

Natomiast część skarg w szczególności w sprawie procedury zdawania egzaminu maturalnego zasługuje na poważne potraktowanie i dyskusję w gronie profesjonalistów.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 199 poz. 2046 ze zm.), które zawiera regulacje dotyczące kwestii poddanych pod dzisiejszą dyskusję (w/wym. pkt 1-5) niedawno zostało zmienione rozporządzeniem z dnia 24 października 2005 r. (Dz.U. Nr 218, poz. 1840). W dwóch przypadkach - dotyczących zagadnień wskazanych w pkt 3 i 5 - w części spełniono postulaty Rzecznika zawarte w dwóch wystąpieniach do Ministra Edukacji Narodowej i Sportu (w zał)

Celem dyskusji będzie wypracowanie stanowiska w sprawie ewentualnych zmian w obowiązujących przepisach.

1. Prawo do informacji (kserowanie arkuszy egzaminacyjnych)

Prawo absolwenta do wglądu do sprawdzonej swojej pracy pisemnego egzaminu maturalnego reguluje § 101 wym. wyżej rozporządzenia: *Na wniosek absolwenta sprawdzony i oceniony arkusz egzaminacyjny, w tym karta odpowiedzi, są udostępniane absolwentowi do wglądu w miejscu i czasie wskazanym przez dyrektora komisji okręgowej.*

[uprawnienie to wprowadzone zostało 8.10.02 r do dawnego rozporządzenia o warunkach...z dnia 21.03.01 r. w § 35a odnośnie do sprawdzianów i egzaminu gimnazjalnego. W § 5 ust 3 obowiązującego rozporządzenia zamieszczonym w rozdziale 2 zatyt. „Ocenianie, klasyfikowanie i promowanie w szkołach dla dzieci i młodzieży” jest ono sformułowane ogólnie: *Na wniosek ucznia lub jego rodziców (prawnych opiekunów) sprawdzone i ocenione pisemne prace kontrolne oraz inna dokumentacja dotycząca oceniania ucznia są udostępniane uczniowi lub jego rodzicom (prawnym opiekunom).* Natomiast treść § 47 dotyczącego egzaminu gimnazjalnego różni się od treści § 101 tym, że uprawnieni do „wglądu” są również rodzice (opiekunowie) dziecka .

Artykuł 51 ust. 3 Konstytucji RP stanowi, iż „Każdy ma prawo dostępu do dotyczących go urzędowych dokumentów i zbiorów danych. Ograniczenie tego prawa może określić ustawa”. Ustawa o systemie oświaty ograniczeń w tej mierze nie wprowadza.

Art. 31 ust. 3 Konstytucji: „Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw”.

Obecna procedura udostępniania prac:

1/ nie jest uregulowana w ustawie,

2 można mieć wątpliwości, czy ograniczenia w dostępności są niezbędne w demokratycznym państwie z punktu widzenia ochrony wymienionych art. 31 ust. 3 wartości.

Procedura jest długotrwała i uciążliwa dla obu stron. Skarżący twierdzili, iż dostęp do prac mieli dopiero w połowie lipca (trwała już rekrutacja na wyższe uczelnie), nie udzielano zgody na wspólne oglądanie pracy z rodzicem czy nauczycielem. Wgląd umożliwiano na ogół na czas od kilkunastu do 25 minut.

Taka regulacja może całkowicie uniemożliwić maturzyście skuteczne skorzystanie z nielicznych istniejących możliwości zgłaszania zastrzeżeń.

[uchwała SN z 15 września 2004 r. (III CZP 43/04) „kserokopia jest mechanicznym powieleniem dokumentu, ale dokumentem nie jest. Z natury rzeczy spełnia ona jedynie funkcję informacyjną (...) stanowi materiał pomocniczy na użytek śledzenia podejmowanych w sprawie czynności (...) za dopuszczalne uznać należy inne formy dostępności do akt sprawy, na ogół służące doraźnym celom i możliwym przy użyciu tylko odpowiedniej techniki biurowej”.]

2. Prawo odwołania się od decyzji OKE w sprawach zastrzeżeń do przebiegu egzaminu

§ 134 ust.1. „Uczeń (słuchacz) lub absolwent może, w terminie 2 dni od daty odpowiednio sprawdzianu, odpowiedniej części egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego w części ustnej lub pisemnej z danego przedmiotu albo etapu pisemnego lub praktycznego egzaminu zawodowego, zgłosić zastrzeżenia do dyrektora komisji okręgowej, jeżeli uzna, że w trakcie sprawdzianu albo egzaminu zostały naruszone przepisy dotyczące jego przeprowadzania.”

Zgodnie z treścią przepisu uczeń ma dwa dni na zgłoszenie zastrzeżeń. Zastrzeżenia mają dotyczyć procedury przeprowadzania egzaminu, a nie oceny, gdyż ta - ustalona przez komisję okręgową - jest ostateczna. Ocenianie nie jest czynnością administracyjną, zatem nie podlega skardze, ale winno być badane, choćby w trybie nadzoru pedagogicznego. Pomyłki mogą się zdarzyć, co miało miejsce choćby przy podliczaniu punktów. Obowiązujące przepisy nie dają natomiast podstawy do interwencji, zwłaszcza że uczeń może zasygnalizować takie pomyłki wówczas, gdy praca zostanie mu udostępniona, a więc w terminie odległym od egzaminu.

Jeszcze poważniejszym problemem jest brak możliwości odwołania się od rozstrzygnięcia dyrektora okręgowej komisji egzaminacyjnej w następstwie „zgłoszenia zastrzeżeń” co do przeprowadzania egzaminu. Wątpliwości budzi fakt, iż sprawa rozpatrywana jest przez jedną instancję dyrektora OKE.

Rozstrzygnięcie to wydane jest przez organ zewnętrzny i dotyczy naruszeń proceduralnych, a więc nosi znamiona decyzji administracyjnej.

Co więcej, w myśl art. 3 § 2 pkt 1-4 ustawy z 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi - Dz.U. Nr 153, poz. 1270 ze zm. - kontrola działalności administracji publicznej przez sądy administracyjne obejmuje nie tylko orzekanie w sprawach

skarg na decyzje administracyjne i postanowienia, ale również na inne akty lub czynności z zakresu administracji publicznej dotyczące uprawnień lub obowiązków wynikających z przepisów prawa (przez analogię wskazać warto wzrastający zakres spraw rozstrzyganych decyzjami administracyjnymi lub uchwałami o charakterze indywidualnym podlegających zaskarżeniu do sądu administracyjnego zwraca uwagę Z.R. Kmieciak - Prawo studenta do sądu a autonomia szkół wyższych. Przegląd sądowy 2003 nr 3 str. 52).

Wyjątek od prawa do zaskarżania wydanego w pierwszej instancji rozstrzygnięcia (decyzji) nie został wprowadzony w ustawie o systemie oświaty, zatem zgodnie z art. 78 Konstytucji RP („Każda ze stron ma prawo do zaskarżania orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji. Wyjątki od tej zasady oraz tryb zaskarżania określa ustawa”) rozporządzenie powinno zawierać co najmniej jasne odwołanie do przepisów ustaw realizujących to prawo.

3. Unieważnienie egzaminu - uprawnienia proceduralne zdających

W wyniku zmiany w/w rozporządzenia usunięto niektóre wątpliwości w sprawie unieważnienia egzaminu, sygnalizowane w wystąpieniu do ministra edukacji. Dyrektor okręgowej komisji egzaminacyjnej zarządza ponowne przeprowadzenie egzaminu w przypadku niemożności ustalenia wyników z powodu zaginięcia lub zniszczenia prac egzaminacyjnych z dokumentacją (§ 134 ust. 4). W przypadku unieważnienia pracy i przerwania egzaminu z powodu niesamodzielnego rozwiązywania zadań absolwent może przystąpić do egzaminu w kolejnej sesji (§96 ust. 1), unieważnienie części pisemnej egzaminu ma miejsce również w przypadku stwierdzenia niesamodzielnego rozwiązywania zadań podczas sprawdzania (§ 96 ust. 2). Zatem nie ma już różnych regulacji wobec ściągających złapanych „na gorącym uczynku” oraz tych, których ściąganie stwierdzono w trakcie oceniania prac.

Pozostał jednak problem możliwości odwołania się od decyzji unieważnienia egzaminu (§ 96 ust. 2). **Na tle kwestii unieważnienia egzaminu w wyniku uznania, iż praca nie była samodzielna rodzi się problem przedstawienia dowodów i uzasadnienia decyzji (skarga uczniów z Hajnówki). Zdający powinni otrzymać uzasadnienia decyzji od Dyrektora OKE, a także mieć możliwość ustosunkowania się do zarzutów i złożenia wyjaśnień.** Przepisy takiej procedury nie przewidują.

4. Możliwość (procedura i zakres) badania skargi w sprawie oceniania

Generalnie oczywiste jest, że ocenianie to nie decyzja administracyjna. Jednak niektóre skargi wpływające do BRPO wzbudziły zastrzeżenia, czy istotnie niezaliczone odpowiedzi były odpowiedziami błędnymi (przykład: sprawa J.Tomczak.- zał. 1). Są to zapewne sprawy jednostkowe, niemniej ważne na losie konkretnych osób. Dlatego też, choć obowiązujące przepisy stanowią, iż decyzja OKE jest ostateczna (§ 95 ust. 4 rozporządzenia) proponujemy dyskusję, **czy w szczególnych przypadkach nie powinna być jednak badana przez nadzór merytoryczny.**

4.Uprawnienia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Przepisy o dostosowaniu egzaminu maturalnego dla absolwentów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zawarte są w Komunikacie Dyrektora CKE, który w świetle art. 87 Konstytucji RP źródłem prawa nie jest. Regulacje dotyczące uprawnień winny być jasno zapisane w rozporządzeniu, komunikat zaś może określać zasady organizacji egzaminu. Tymczasem w rozporządzeniu jest przepis np. § 79 ust. 1 określający sposób ustawienia stolików w trakcie przeprowadzania egzaminu, a o szczególnych uprawnieniach uczniów jest mowa w

Komunikacie lub procedurach zdawania egzaminu maturalnego (broшуra wydana przez Centralną Komisję Egzaminacyjną).

W wyniku zmian rozporządzenia wprowadzono nowe przepisy:

§ 52a.

Absolwent niesłyszący jest zwolniony z części ustnej egzaminu maturalnego z języka obcego nowożytnego.

oraz §55 ust

7a. Absolwenci, o których mowa w ust. 1, w przypadku gdy głębokość zaburzenia grafii uniemożliwia odczytanie i dokonanie prawidłowej oceny arkusza egzaminacyjnego, mają prawo do korzystania w części pisemnej egzaminu maturalnego z komputera lub maszyny do pisania.

7b. Szczegółowe kryteria oceniania arkuszy egzaminacyjnych, o których mowa w § 95 ust. 1, uwzględniają indywidualne potrzeby psychofizyczne i edukacyjne absolwentów, o których mowa w ust. 1.

Nowe zapisy w istocie **nie zmieniły sytuacji: Komunikat CKE nadal decyduje o uprawnieniach tej grupy uczniów (wydłużenia lub nie czasu egzaminu, obecności specjalisty itp.).**